

**MEDIA LITERACY AS A FACTOR IN PREVENTING
VIRTUAL AGGRESSION AMONG ADOLESCENTS**

Allamuratova Roza Farxadovna

CSPU, Logopecial direction

rozaallamuratova52@gmail.com +998944862327

Scientific leader: Mahkamov Doston Shokir o'g'li

mahkamovbk@gmail.com 99 605 13 01

Abstract.

This thesis examines psychological and pedagogical factors of virtual aggression among adolescents and the preventive potential of media literacy in reducing it. Relying on theoretical analysis, elements of content analysis, and a diagnostic observation logic, the study specifies media literacy components that support safer online behavior. The scientific novelty is an integrative model combining critical reception, digital empathy, and awareness of platform norms to prevent virtual aggression in adolescent online communication.

Keywords: media literacy; virtual aggression; cyberbullying; critical thinking; digital empathy; digital footprint; online safety.

**MEDIASAVODXONLIK O’SMIRLAR O’RTASIDAGI VIRTUAL
TAJOVUZNING OLDINI OLIISH OMILI SIFATIDA**

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi o‘smirlar muhitida virtual tajovuzning psixologik-pedagogik omillari hamda uni kamaytirishda mediasavodxonlikning profilaktik salohiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda nazariy tahlil, kontent tahlil va diagnostik kuzatuv mantiqiga tayangan yondashuv asosida mediasavodxonlik komponentlari aniqlashtirildi. Ilmiy yangilik sifatida virtual tajovuzni oldini olishda tanqidiy qabul, raqamli empatiya va platforma me’yorlarini anglashning integrativ modeli taklif etiladi.

“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026

Аннотация. В тезисе анализируются психолого-педагогические факторы виртуальной агрессии среди подростков и профилактический потенциал медиаграмотности в ее снижении. На основе теоретического анализа, элементов контент-анализа и логики диагностического наблюдения уточняются компоненты медиаграмотности, значимые для безопасного цифрового поведения. Научная новизна заключается в предложении интегративной модели, объединяющей критическое восприятие, цифровую эмпатию и понимание норм платформ для предупреждения виртуальной агрессии.

Kalit so’zlar: mediasavodxonlik; virtual tajovuz; kiberbulling; tanqidiy fikrlash; raqamli empatiya; raqamli iz; onlayn xavfsizlik

Ключевые слова: медиаграмотность; виртуальная агрессия; кибербуллинг; критическое мышление; цифровая эмпатия; цифровой след; онлайн-безопасность

Raqamli kommunikatsiya o‘smirlarning ijtimoiylashuvi, o‘zini namoyon qilishi va o‘qish jarayonidagi hamkorligi uchun keng imkoniyatlar yaratgani holda, psixologik xavf omillarini ham kuchaytirmoqda. Virtual tajovuz mazmunan haqorat, masxara, kamsitish, tahdid, shantaj, ijtimoiy izolyatsiyaga undash, provokatsion kontent tarqatish yoki shaxsiy ma’lumotlarni ruxsatsiz oshkor etish kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Uning o‘ziga xosligi shundaki, tajovuzkor va jabrlanuvchi o‘rtasidagi masofa, anonimlik illyuziyasi, auditoriyaning kengayishi hamda kontentning tez tarqalishi zo‘ravonlikning intensivligini oshiradi. Shu sababli muammoni faqat intizomiy taqiqlar yoki umumiy “internetdan ehtiyot bo‘lish” chaqiriqlari bilan hal etish mumkin emas; bunda o‘smirning axborotni qabul qilish, baholash, unga javob berish va shaxsiy raqamli izini boshqarish kompetensiyalari markaziy ahamiyat kasb etadi. Mediasavodxonlik aynan shu kompetensiyalar majmuasi sifatida virtual tajovuzning oldini olishda tizimli pedagogik omil bo‘la oladi.

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Virtual tajovuzning psixologik-pedagogik ildizlari ko‘p omilli. Bir tomondan, o‘smirlik davrida identifikatsiya, guruhga mansublik, maqom uchun raqobat va emotsional reaktivlik yuqori bo‘ladi; ikkinchi tomondan, onlayn muhit “jazodan xoli” ko‘rinishi tufayli javobgarlik hissi pasayadi. Tadqiqotlarda anonimlik va deindividualizatsiya effektlari tajovuzkor xulqni kuchaytirishi qayd etiladi [3]. Bunga qo‘shimcha ravishda, algoritmik lentada salbiy kontentning tez “viral” bo‘lishi, bahsni qizdiradigan provokatsion postlarning ko‘proq ko‘rinishi ijtimoiy taqlid va normallashuv mexanizmlarini ishga tushiradi. O‘smirlar ko‘pincha “hazil” va “kamsitish” chegarasini, mem va stiker orqali berilgan mazmunning psixologik oqibatlarini yetarli anglamaydi; shuningdek, qaysi holatlarda platforma qoidalari buzilishi yoki huquqiy mas’uliyat yuzaga kelishi to‘g‘risida tasavvur parchalanib ketgan bo‘ladi. Demak, virtual tajovuzni oldini olish, avvalo, o‘smirning axborot bilan munosabatidagi refleksiv va me‘yoriy komponentlarni shakllantirishni talab qiladi.

Mediasavodxonlikni pedagogik kategoriya sifatida talqin etishda uni faqat texnik ko‘nikmalar (qidirish, yuklash, ulashish) bilan cheklash metodik xatodir. Zamonaviy yondashuvda mediasavodxonlik axborotni tanqidiy tahlil qilish, manba ishonchliligini baholash, manipulyativ texnikalarni farqlash, kommunikativ etika va xavfsizlik qoidalariga amal qilishni qamrab oladi [1]. O‘smirlar kontekstida bu kompetensiyalar ijtimoiy-psixologik barqarorlik bilan uzviy bog‘liq: masalan, provokatsiyaga uchmaslik, “nafrat tili”ni tanish, kamsituvchi diskursga qo‘shilmaslik yoki jabrlanuvchini qo‘llab-quvvatlashga qodir bo‘lish. Shuningdek, mediasavodxonlik shaxsning raqamli izini anglash bilan ham o‘lchanadi: qoldirilgan izlar, skrinshot, repost va komentarlarning qayta tarqalish ehtimoli, shaxsiy ma’lumotlarning xavfi o‘smir ongida aniq modelga aylangandagina ehtiyotkor xulq mustahkamlanadi. Ushbu tezisning konseptual asosida virtual tajovuzning oldini olishga xizmat qiluvchi mediasavodxonlik komponentlarining

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

integratsiyasi yotadi. Birinchi komponent tanqidiy qabul va verifikatsiya bo‘lib, u kontentning niyati, konteksti va ehtimoliy ta‘sirini ajratishni anglatadi. O‘smir agressiv postga duch kelganda uni “haqiqat” yoki “oddiy hazil” sifatida qabul qilish o‘rniga, muallif motivi, auditoriya, manipulyativ elementlar va ta‘sir doirasini tahlil qilishga o‘rgatilsa, tajovuzni qayta ishlab tarqatish ehtimoli kamayadi. Ikkinchi komponent raqamli empatiya va kommunikativ etika bo‘lib, u onlayn muhitda ham real insoniy his-tuyg‘ular borligini idrok etish, til va belgilar orqali yetkazilgan zarar darajasini tushunish, mojaroni keskinlashtirmasdan muloqot yuritish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Empatiya yetishmasligi virtual tajovuzni “o‘yin” sifatida ko‘rishga olib kelishi mumkin; shu bois, pedagogik jarayonda ro‘l o‘ynash, vaziyatli tahlil va refleksiya usullari bilan “jabrlanuvchi nuqtayi nazari”ni his etish shakllantiriladi [2]. Uchinchi komponent platforma me‘yorlari va huquqiy-axloqiy savodxonlik bo‘lib, bunda jamoa qoidalari, shikoyat mexanizmlari, maxfiylik sozlamalari, bloklash va filtrlash funksiyalari, shuningdek, kamsitish, tahdid yoki shaxsiy ma‘lumotni oshkor etishning oqibatlari tushuntiriladi. Bu uch komponent bir-biridan ajralgan holda emas, balki yaxlit kompetensiya sifatida qaralganda profilaktik ta‘sir kuchayadi: tanqidiy qabul provokatsiyani “oziqlantirmaydi”, empatiya tajovuzni ma‘naviy jihatdan to‘xtatadi, me‘yoriy bilim esa amaliy himoya mexanizmlarini ishga soladi.

Metodik jihatdan mediasavodxonlikni virtual tajovuz profilaktikasiga yo‘naltirishda “ma‘lumot berish”dan ko‘ra “xulqni qayta tashkil etish” maqsadi ustun bo‘lishi lozim. Chunki o‘smir ko‘pincha zararli kontentning yomonligini biladi, ammo guruh bosimi, tezkor reaksiya, “layk” iqtisodiyoti va emotsional impulslar sababli xulq darajasida to‘xtay olmaydi. Shu nuqtada trening va amaliy mashg‘ulotlar samaraliroq: masalan, agressiv izohga javob yozishdan oldin “pauza algoritmi” (to‘xtash, maqsadni aniqlash, oqibatni tasavvur qilish, keyin javob)ni o‘rgatish; konfliktli vaziyatlarda “de-

**“SOG’LIQNI SAQLASHDA YANGI YONDASHUVLAR”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

eskalatsiya” usullarini (mavzuni yumshatish, xolis savol berish, shaxsga emas, muammoga murojaat qilish) mashq qildirish; shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi bo’yicha real holatlar asosida keyslar tahlili; shuningdek, sinf yoki guruh miqyosida “raqamli muomala kodeksi”ni birgalikda ishlab chiqish. Bunday amaliyotlar pedagogik jarayonda o’quvchining subyektiv pozitsiyasini kuchaytiradi: u nafaqat “taqiqlangan”ni biladi, balki o’zini boshqarish va muhitni sog’lomshtirish vositalariga ega bo’ladi.

Virtual tajovuzning oldini olishda yana bir muhim masala jabrlanuvchi bilan ishlash strategiyasidir. Mediasavodxonlik yondashuvi jabrlanuvchini “internetga kirmaslik”ka undash emas, balki zararni minimallashtirish va yordam so’rash mexanizmlarini o’rgatishni ko’zda tutadi. O’smirlar ko’pincha sharmandalik yoki “kuchli bo’lish” stereotiplari tufayli kattalarga murojaat qilmaydi; shuning uchun maktab psixologi va sinf rahbari tomonidan ishonchli aloqa kanallari, anonim murojaat imkoniyati, dalillarni saqlash (skrinshot, havola), shikoyat yuborish tartibi kabi amaliy qadamlar tizimlashtirilishi kerak. Bunda mediasavodxonlik o’quvchini passiv himoyadan faol xavfsizlik strategiyasiga olib chiqadi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, maktab miqyosida ijtimoiy-emotsional o’qitish va raqamli fuqarolik elementlarini uyg’unlashtirish tajovuz holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi [4; 5]. Mazkur tezis doirasida taklif etilayotgan integrativ model ham aynan shunday uyg’unlikka tayangan holda o’smirning kognitiv, emotsional va me’yoriy resurslarini bir yo’nalishga jamlaydi. Virtual tajovuz o’smirning shaxsiy rivojlanishi va ta’limiy muhitning psixologik iqlimiga zarar yetkazuvchi ko’p omilli hodisa bo’lib, uning kuchayishida anonimlik illyuziyasi, guruh bosimi, algoritmik rag’bat va emotsional reaktivlik muhim o’rin tutadi. Mediasavodxonlik virtual tajovuzni oldini olishda asosiy profilaktik omil sifatida namoyon bo’ladi, chunki u o’smirda kontentni tanqidiy qabul qilish, raqamli empatiya va kommunikativ etika, shuningdek, platforma me’yorlari va

amaliy himoya mexanizmlarini bir butun kompetensiyaga aylantiradi. Tezisdagi taklif etilgan integrativ model mediasavodxonlikni faqat axborot bilan ishlash ko‘nikmasi emas, balki xavfsiz raqamli xulqni boshqaruvchi psixologik-pedagogik tizim sifatida asoslaydi; bu yondashuv maktab, oila va tengdoshlar muhitida profilaktik ishlarning mazmunini aniqlashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Fedorov A. V. Mediaobrazovanie: istoriya i teoriya. Moscow: MOO VPP UNESCO, 2015. 450 p.
2. Soldatova G. U., Rasskazova E. I. Tsifrovaya kompetentnost podrostkov i roditeley: natyura, diagnostika, razvitie. Moscow: Fond razvitiya internet, 2014. 144 p.
3. Suler J. The online disinhibition effect. *CyberPsychology and Behavior*. New York: Mary Ann Liebert, 2004. Vol. 7, No. 3. P. 321–326.
4. Livingstone S., Smith P. K. Annual research review: harms experienced by child users of online and mobile technologies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2014. Vol. 55, No. 6. P. 635–654.
5. Hinduja S., Patchin J. W. *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks: Corwin, 2015. 280 p.